

BREBERA, JAN. **Válka a mír v pojetí vybraných římských autorů počátku 2. století n. l. FF UK 2023.**

Kol. Jan Brebera (dále jen JB) se v práci pokouší porovnat pohled tří autorů písčích na přelomu 1. a 2. st. n. l. – Tacita, Plinia Mladšího a Suetonia – na válku a mír. Po krátkém úvodu (s. 1–5) následují tři kapitoly věnované postupně jednotlivým autorům (s. 6–68 = Plinius; s. 69–117 = Suetonius; s. 118–228 = Tacitus): po krátkém představení autora a jeho díla JB cituje (v originále a v českém překladu) tematicky rozřazené ukázky z děl daného autora a komentuje je (parafrázuje obsah ukázky; vyzdvihuje místa, která se mají týkat autorova pohledu na válku, mír a s nimi související fenomény). V páté kapitole Syntéza (s. 229–244) se pokouší o propojení pohledů jednotlivých autorů. Pak následuje povinný závěr (s. 245–249) a bibliografie.

Práci jako celkem bohužel nemohu hodnotit kladně. Na vině jsou zejména: **(1) nepřijatelná formální a formulační úroveň práce;** a dále také (2) nejasná a problematická metodologie; (3) nepřesné interpretace; (4) (rozsáhlé) citování podle jiných edic, než které jsou uváděny v bibliografii a v úvodu práce.

ad 1) **Nepřijatelná formální a formulační úroveň práce:**

- Často si lze obsah jakžtakž domyslet (jsou zde časté anakoluty: věta začíná jinak, než jak se dále vyvíjí):¹
 - „K analýze řeckých autorů a komparaci římských s řeckými autory je nutné opustit a přenechat budoucímu výzkumu.“ (s. 1)
 - „Místa ukázek cituji podle stylu číslování nacházejících se v edicích...“ (s. 1)
 - „U autora Plinia Mladšího jsem rozdělil jednotlivých děl zvláště z praktických důvodů, neboť jsem nemohl u Panegyriku pracovat jako u jiných děl s komentářem.“ (s. 2)
 - „Tito autoři se však spíše zabývali teoriemi všeobecnými vysvětlujícími vznik říší a špatně aplikující na antiku.“ (s. 3)
 - „Vrcholem této snahy je koncertován v triumfu.“ (s. 4)
 - „A tak existují výzkumy zabývající měkkými silami, jako jsou diplomatické vztahy a kulturní dominance, hranicí říše s okolním světem, sleduje se gender, sexualita i rasa.“ (s. 5–6)
 - „Vzhledem ke skutečnosti, že badatelé často připisují vzniku nového přístupu významné geopolitické události, jež naši reflexi posune, můžeme očekávat v příštích letech zvýšený zájem o téma války a míru, neboť opět v blízkosti našeho životní prostoru se objevilo *imperium sine sine*.“ (s. 6)
 - „skutečnými skutky hodných ke slávě“ (s. 59)
 - „Dílo bylo velmi populární pro Petrarca i Boccaccia.“ (s. 74)
 - „Tacitus dále pokračuje výčtem odchodů z císařů, který se dá shrnout jedním slovem – násilně.“ (s. 176)
 - „Největší vládce světa je nucen podvolit se novému vládci. Co může být ponižujícího, než je právě toto? Je to císař, který má moc života lidí v říši na starost, ať jejich zabíjení, či jejich ochranou.“ (s. 176)
 - „Správný vládce potřebuje poradce a pomocníky. I k těm se Tacitus vyjadřuje a nás nyní rozbor této skupiny – římských nobilů a jejich morálka.“ (s. 177)
 - „Vyzývá, aby místní lidé později si volili ze svých řad nobily, kteřé je budou zastupovat, neboť oni znají nejlépe, kdo bude nejlepší. Vše směřuje do jednoho místa – integrace provinciálů v podobě občanství.“ (s. 234)

¹ Jde tu (stejně jako níže) pouze o ilustrace, nikoli vyčerpávající seznam.

- „Suetonius jako člověk úzce spojený s dvorem včetně jeho rodiny nahlíží na naše téma z pohledu centra. Nám dochované údaje jsou značně ovlivněny charakterem jeho díla, které je životopisné a má čtenářům poskytnou edukativní funkci na příkladech císařů, které dělí na lepší a horší.“ (s. 234)
- „Od válek je však císař a celý dvora velmi vzdálen, protože se odehrávají na samotných hranicích říše a do centra přichází jen zprávy úspěchu a neúspěchu.“ (s. 234–235)
- „Suetoniovo rozděluje císařské ctnosti na dva okruhy – vojenské a mírové. Od ideálního císaře očekává, že bude excelovat v obou, protože jsou to oblasti pro vládu stejně důležité a dekadence mravů v jedné části ohrožuje i druhou oblast. Platí též opačný příměr [MC: ???], hanebnosti se též dělí na dvě oblasti a Suetonius si jich všímá zvláště. Těm by se měl vládce také vyhýbat, aby jeho vláda byla dobrá.“ (s. 235)
- „Suetonius příčinu hanebnosti špatných císařů vidí v jejich nectnostech, a to především v netečnosti a závisti. Přirovnává je ke stejným zločinům jako vraždění. Jsou to strašlivé zločiny především tím, že císař velmi poškozuje stát a jej metaforicky zabíjí. To se v konkrétní rovině děje jako nezájemem o veřejné činnosti, takže vzniká mocenské vakuum, které může být zneužito příliš ambiciózními nobily hledícími svůj prospěch a ne státní.“ (s. 236)
- „Na jedné straně kritizuje podplácení vojáků, chabá morálka zanechání vojáků nepořádku, pak totiž vojáci zpychnou a žádají větší moc pro sebe.“ (s. 236)
- Jindy bohužel nikoli (resp. text by bylo nutné značně dointerpretovat):
 - „Nově by se měl výzkum zabývat vztahy mezi Římany a ostatními státy, kteřý neměl žádný řád, což vedlo k válečnému chování všech tehdejších společenství. Hlavní představitelem je Arthur Eckstein. Ten zajímavě popisuje, že římské instituce se snažili o obranný imperialismus nejen ideologicky, avšak jednotlivci překračovali tato pravidla a chovali se podobně, jak to popisuje Harris.“ (s. 5)
 - „Tato neobvyklá událost, kdy císař nebyl násilným odstraněn, ale sám se vdává úřadu skrze zajímavý rituál předání dýky konzulovi, zaujala Tacita. Jeho důvody jsou samozřejmě floskulami a na základě předešlých ukázek jim nelze přiřadit autentičnost, avšak už samotný akt předání a důležitosti ukazuje, jak špatný císař dokáže poškodit císařství.“
 - „V míru možné získání slávy není podmíněno ochrannou obyvatelstva před neřádnými živly, ale i pouhou zábavou v oboře.“ (s. 59)
 - „Pro Suetonia je válka úzce spjata s nobily a později římskými císaři. Nijak nepolemizuje příčiny války (dokonce i soukromé) a jakoukoliv příležitost k zvětšení své slávy skrze válku minimálně nekomentuje, leckde však i podporuje.“ (s. 234)
 - „Rozhodně však lze tyto ukázky interpretovat jako pokus o zdůraznění velikosti římského státu a poukázání, že tato velikost se odráží na základě úspěchů a neúspěchů.“ (s. 235)
 - „Suetonius si všímá, že císařové se snaží zvýšit svoji válečnou slávu. Rozdíl mezi dobrymi a špatným vládcem je v míře ono chtiče, kdy špatný císař je tak dychtivý, že poškozuje obraz říše a je ochotný i poškodit stát, aby dosáhl této slávy a měl ji stejnou jako jejich schopní předchůdci. Dobrý vládce naopak tento chtič nechává působit pozitivně a stát ve skutečně svým chtění posiluje. Tento chtič však není svévolný, neboť i sám Suetonius podle válečné slávy hodnotí celé rody a jejich potomky [MC: ???]. Každý nobil se tak snaží mít dobry obraz v době velké slávy nejen pro sebe, ale i pro své potomky. Někdy si však vyžádá od nobila (císaře) i velmi obtížnou volbu mezi

hanebnou slávou poškozující stát, a opravdovou válečnou slávu, která sice podpoří stát, ale pro jedince vyžaduje nejvyšší oběť.“ (s. 235)

- Tato nepřesnost vyjadřování postihuje i tak klíčové pasáže, jako je formulace cíle práce, které bohužel přesně nerozumím:
 - „Tato práce má za úkol prověřit, zda nedávné nálezy, které poukazují na nejasnou a nejednotnou identitu obyvatelů Římské říše, podle nichž se polemizuje s existencí římského imperialismu a jednotné představy, co je Řím, dá nalézt podobnou diverzitu i u nobilů.“ (s. 6)
- Formulační problémy trpí také anglický abstrakt (v dnešní době lze využít moderní technologie typu DeepL, které jistě vyprodukují kvalitnější text)
- Formulační potíže a nepochopení originálu je běžné také u překladů:
 - „Unikal do tvém korábu třesoucí se stát, i upadající říše byla předána tobě jako císaři podle rozkazu císaře. Byv povolán adopcí i zavolán jsi byl, [...]“ (s. 59)
 - „Zůstáváš, kdokoliv by přišel, na své straně, i konec rozhovoru každého jeho mírnost děláš, ne svojí zpupností. Od tebe je vládnuto nám vskutku i tobě poddaní jsme, avšak dle znění zákonů. Neboť jimi vášně i rozkoše nám jsou mírněny, i ony mírní naše vášně a touhu po rozkoši, vždy probrány s námi a mezi námi.“ (s. 60)
- Drobnější jazykové a pravopisné problémy zde není možné vypočíst:
 - „od editora Rofla“ (s. 1), má být Rolfea/Rolfeho)
 - „Své dopisy nám zprostředkovává částečnou autobiografii své osoby, ale také nám umožňuje nahlédnout své mravní ideály.“ (s. 7)
 - „Objevy přinesly zjištění, že různé komunity mohly považovat římské výboje i samotnou podstatu Říma odlišně.“ (s. 6)
 - „Radice jich napočítala čtyři viz Radice (2012, s.78).“ (s. 29)
 - „Collection Budé, Oxford Classical Text, či Loebova edice vydávají dopisy odděleně od Panegyrika.“ (s. 29)
 - variace: Traianus, Trajanus, Trajánus, Traiánus
 - „další významnou edicí od klasických humanistů byla z roku 1607 od Justina Lipsia“ (s. 122)
 - „Jedním z prvních badatelů, kteří hodnotí jeho dílo jako dobře vytvořené je i profesorka Mouchová...“ (s. 74)
 - „Když už Corbulo byl nucen svěst bitku kvůli ohrožení provincie a jejích obyvatel...“ (s. 178)
 - špatné skloňování Corulona: „Velvyslanci z Tigranocerty informovali Corbula,“ i „shovívavost Corbula“(oboje s. 178)
 - záměna *Caecinus* m. *Caecina* s. 128–129, pozn. 418.
 - „Tacitus tak nevnímá vznik císařství jako špatný ale jako nevyhnutelný fakt. Vítky měl však především vůči konkrétním císařům.“ (s. 171)
- Problémy jsou i v logickém řazení úseků textu:
 - na s. 3 se autor stručně věnuje teoriím Lenina a Hobsona, poté začíná představovat tři přístupy (obraný, útočný a vyvážený imperialismus), přičemž po představení druhého se z ničehonic opět vrací k Leninovi (s. 5) a marxistům a stejně tak náhle je opouští a přechází ke třetímu přístupu (jako kdyby tento odstavec byl na nesprávném místě).
 - Příklad nekoherentní argumentace je na s. 234: „Plinius kritizuje ovlivňování Římanů provinciály, ale žádá, aby Římané ovlivňovali svými mravy provinciály. Řím je centrem říše a redistribuuje komodity a spravuje záležitosti provincií. Římská hegemonie se projevuje především je nezávislostí mravů na okolních národech. Ostatní národy sice

mají například přírodní bohatství, to však nemůže vykompenzovat jejich horší mravy. Římané si mají chránit tyto výdobytky. Plinius odmítá značné vykořisťování provincií, žádá rovnost, svobodu.“

ad 2) Nejasná a problematická metodologie

Práce postrádá metodologii – je založena na výběru a seřazení všemožných ukázek, z nichž se vyvozují autorovy postoje. Přitom se naprosto nepřihlíží ke kontextu, v jakém je co řečeno (někdy Plinius mluví veřejně k císaři, někdy píše epickému básníkovi, někdy svému známému; některé pasáže mohou být ironické...).

Navrhoval bych proto seznámit se například s kritickou analýzou diskursu a nějak ospravedlnit, na základě čeho je možné z textů psaných s jiným záměrem a o jiném tématu cokoli vyvozovat (spíše než postoje autorů je v nich možné pozorovat určitý diskurs o válce a míru).²

JB také apriorně předpokládá, že jde u každého autora o konzistentní systém názorů: „Pokud bychom a priori předpokládali, že Plinius je konzistentní autor a své dopisy komponoval s jistým úmyslem...“ (s. 16) – to je poměrně problematický předpoklad. Nevíme s jistotou, zda jsou Pliniovy dopisy zcela literární nebo jen zpětně literarizované – pokud by šlo o druhý příklad, potom určitě je těžké předpokládat konzistenci (lidé se v čase vyvíjí, každý text je psán s jiným cílem, pro jiného adresáta...).

ad 3) Nepřesné a dekontextualizované interpretace primárních textů

Nepřesnost interpretací se projevuje na různých rovinách. Uvedu zde namátkou několik příkladů (nutné je však zkontrolovat interpretaci i ostatních pasáží).

- **Pasáž CXVIII)** Při komentování ukázky CXVIII z Tac. *Ann.* 1. 37. 2, JB píše: „Vracíme se k Caecinovi a jeho dvěma legiím, první a dvacáté, se kterými táhl k Ubiům“ (s. 191). Na s. 190 se ale hovořilo o zcela jiném Caecinovi z Tac. *Hist.* 3 (Caecina z Annálů podle pasáže 1,64 sloužil v r. 14 již čtyřicátý rok ve vojsku, takže to jistě nebude tentýž člověk, který nějak vystupuje v r. 69). Dále JB tvrdí, že v citované ukázce „Římské legie tak spíše táhnou jako lupiči a pro Tacita je takové vedení války nedůstojné“. Problémem je, že se tady žádná válka nevede: legie se r. 14 bouří, domáhají se lepších podmínek, a když jim Germanicus slíbí vyšší žold, chtějí ho ihned vyplatit z jeho vlastních zdrojů...
- **Pasáž I)**
 - Originál v citaci JB: [...] *Super haec actos bis triumphos, quorum alter ex invicta gente primus, alter novissimus fuit.*
 - Komentář JB: „Poslední část ukázky se zmiňuje o dvou triumfech (super haec actos bis triumphos) a poskytuje nám doklad nejen o dvou tažení Traiana do Dákie, avšak také poskytuje indicií, že území se muselo podmaňovat a zklidňovat v několika válkách. Pro Plinia však skutečným vítězstvím byl až druhý triumf, kdežto první triumf pouze porazil Dáky (quorum alter ex invicta gente primus), avšak Řím nedokázal je zcela zpacifikovat a území pohltnit.“

² Srov. automatický předpoklad autora, že z životopisů císařů lze vypožorovat vztah dvořana k válce a míru (s. 69–70): „Dalším autorem 2. století, který komentuje válečná snažení i mírové žití v říši, je Suetonius Tranquillus. Jeho *De vita caesarum* (v českých překladech se název uvádí *Životopisy dvanácti císařů*) nám poskytuje užitečný pramen pro zpracování a pochopení vztahu dvořana k válce a míru.“ (Podtrhl MC). Srov. též: „Sv[ými] dopisy nám zprostředkovává částečnou autobiografii své osoby, ale také nám umožňuje nahlédnout své mravní ideály.“ (s. 7)

- Komentář MC: Plinius se o obou triumfech vyslovuje pochvalně: první byl totiž vůbec první triumf dobytý na dosud neporaženém národu; druhý byl zároveň definitivní (protože šlo o drtivé vítězství).
- **Pasáž 39)**
 - Originál: *Haeret lateri tuo quisquis accessit, finemque sermoni suus cuique pudor, non tua superbia facit. Regimur quidem a te et subiecti tibi, sed quemadmodum legibus sumus. Nam et illae cupiditates nostras libidinesque moderantur, nobiscum tamen et inter nos versantur.* Plin. pan. 24,4
 - Komentář JB: „V první části ukázky se Plinius vyjadřuje k císařově pokoře, který vždy setrvává na své pozici, avšak nikdy neukončuje rozhovor s nikým nějak neslušně a násilím (*haeret lateri tuo quisquis accessit, finemque sermoni suus cuique pudor, non tua superbia facit*). V druhé části pak Plinius hovoří o tom, že on i všichni ostatní jsou císařem ovládnuti, jsou jeho poddaní, avšak toto poddaní není svévolné, nýbrž je řízeno zákony (*regimur quidem a te et subiecti tibi, sed quemadmodum legibus sumus*).“
 - Komentář MC: Zejména úvod pasáže není správně pochopen (což dokládá i překlad citovaný už výše)

ad 4) Citování podle jiných edic, než které jsou uváděny

Doplňme ještě, že originály citované v práci, nevycházejí z edic,, které jsou v práci uváděny (liší se interpunkce, pravopis *u* a *v*, někdy jsou použity i jiné textové varianty): to je propříště třeba opravit.

Vzhledem k výše uvedenému **nemohu předloženou práci doporučit k obhajobě.**

Domnívám se, že by měl autor práci podstatně přepracovat, zejména v těchto ohledech:

1. zkrátit práci (omezit se např. na vybraná díla zkoumaných autorů [vynechat například ta, která nejsou přeložena do češtiny] nebo zúžit tematický záběr);³
2. popsat teoretický přístup;
3. číst a analyzovat texty přesněji a v kontextu;
4. precizněji formulovat své myšlenky;
5. snažit se hledat např. také rozdíly (větší, či jen drobné) mezi autory.

V Praze 31. 8. 2023

Mgr. Michal Ctibor, Ph.D.

³ Rozsah diplomové práce není stanoven, ale cca 686 000 znaků je opravdu příliš (člověk začínající svou publikační dráhu může takto rozsáhlý text – bez redakční podpory – jen velmi obtížně korigovat).